

*Тетяна Гузій  
(м. Чернігів, Україна)*

## **ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО КОНЦЕПТУ БОГ / БОЖЕСТВО В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

*У статті розглядається поняття лінгвокультурного концепту, що включає в себе культурні уявлення, предмети, явища або ознаки певної культури. Автор досліджує понятійну складову лінгвокультурного концепту бог / божество. Аналізується зміст концепту, його якісні характеристики та базові ознаки. Увага автора зосереджується на виявленні ціннісного елемента концепту бог / божество, що лежить в основі світобачення британської лінгвоспільноти.*

**Ключові слова:** лінгвокультурологія, лінгвокультурний концепт, символ.

*В статье рассматривается понятие лингвокультурного концепта, которое включает в себя культурные представления, предметы, явления или признаки определенной культуры. Автор исследует понятийную составляющую лингвокультурного концепта бог / божество. Анализируется содержание концепта, его качественные характеристики и базовые признаки. Внимание автора сосредотачивается на выявлении ценностного элемента концепта бог / божество, которое лежит в основе мировоззрения британского лингвосообщества.*

**Ключевые слова:** лингвокультурология, лингвокультурный концепт, символ.

*In the article the notion of linguocultural concept that includes cultural views, objects, phenomena or characteristics of a particular culture is examined. The author investigates the conceptual component of linguocultural concept god / deity. The content of the concept, its qualitative characteristics and basic signs are analysed. Attention is focused on the identification of the value element of the concept god / deity, which lies in the basis of the British linguistic community world outlook.*

**Key words:** cultural linguistics, linguocultural concept, symbol.

Лінгвокультурологія як самостійний напрям у лінгвістиці сформувалася в 90-і роки ХХ століття в роботах таких дослідників, як В. Воробйов, В. Маслова, М. Маковський, Ю. Сорокін, Ю. Степанов, В. Телія, В. Шаклеїн. Об'єкт лінгвокультурології вивчається на стику двох фундаментальних

наук – мовознавства та культурології, і він природно пов'язаний із базовим поняттям культури. Опис концептів, що формують культурно-мовну компетенцію, є одним із найважливіших завдань лінгвокультурології. Концепт як «етнокультурний біт інформації [2, с. 23]» є результатом інтерпретативної, практичної та перетворювальної діяльності мовної особистості.

А. Приходько вважає, що, будучи однією з центральних одиниць лінгвокультурології, концепт є в першу чергу вербалізованим культурним змістом, що робить його за визначенням семантичною одиницею мови культури, тобто лінгвоконцептом. Головним у лінгвокультурологічному розумінні концепту є уявлення про культуру як про «символічний Всесвіт», конкретні прояви якого в порівнянні з інокультурою будуть обов'язково етноспецифічними [4, с. 125].

Отже, концепт в лінгвокультурології розглядається як одиниця, що включає в себе культурні уявлення лінгвоспільнот про навколишній світ, предмети, явища або ознаки певної культури.

Ефективність соціальних взаємодій та відповідних комунікативних практик значною мірою залежить від фокусного концепту / концептуального кластеру, що виступає своєрідною «інтерпретаційною призмою».

У центрі пріоритетних завдань лінгвокультурології перебувають дослідження таких концептів, як *ДОЛЯ* (Н. Арутюнова, А. Вежбицька, Н. Ніколаєва, Т. Радзівська, Г. Урбанович, О. Шмельов, О. Троць), *КОХАННЯ*, *ЩАСТЯ* (С. Воркачов), *БОЖЕВІЛЛЯ* (О. Єрмакова), *ДУША* (А. Вежбицька, Т. Булігіна, О. Шмельов), *ІСТИНА* (Н. Арутюнова, В. Гак, Ю. Степанов), *ПРАЦЯ* (Т. Радзівська) та ін.

Більш за те, концепти на зразок *БОЖЕСТВО*, *БАГАТСТВО*, *ДОЛЯ*, *СМЕРТЬ* виявляються історично стійкими. Вони зазнають певних модифікацій протягом історичного поступу лінгвоспільнот, утім вони продовжують функціонувати як «конфігуратори» етнонаціональної картини світу, вихідні аксіоматичні конструкти, котрі визначають специфіку національного світобачення (О. Колесник).

Мета статті – зробити аналіз лінгвокультурного концепту *БОЖЕСТВО*, виявлення його понятійної складової, ціннісного елементу, що лежить в основі британської культури.

Зміст концепту *БОЖЕСТВО* обумовлений етно- та соціокультурною специфікою тієї картини світу, частиною якої він є, тому, досліджуючи вербальні засоби вираження концепту, враховуємо світогляд носіїв мови (релігійний чи світський), їхні соціо- і етнокультурні традиції [3, с. 6].

На думку Г. Поліни в англійській християнській культурі релігійно-етичний концепт *БОГ* є прототипічним елементом категорії *БОЖЕСТВА*, що включає непрототипічні концепти: *ЛОКАЛЬНІ БОГИ* (античні, язичницькі) *БОГИ СВІТОВИХ РЕЛІГІЙ* і обожнювання особистості. У світській картині світу категорія *БОЖЕСТВА* осмислюється на тлі домену *РЕЛІГІЯ* / *Надприродне*, включеного в соціальну організацію – частина більш великої концептуальної області *ЛЮДИНА*. У релігійній *КС БОГ* рівновеликий та протиставлений *ВСЕСВІТУ* [3, с. 6].

Багато якісних характеристик концепту *БОГ*, за ствердженням Ф. Уілрайта [13, с. 82], сягають архетипічних праформ – символів. Зміст символу слугує планом вираження для іншого, як правило, культурно більш цінного змісту [5, с. 125]. Символи, які стоять за відповідними лексемами (світ, батько, слово, вода), «несуть одні й ті ж або дуже подібні значення для більшої частини, якщо не для всього людства [13, с. 100]». У них утілені генетично фіксовані, первинні образи й ідеї, які є надбанням культурного несвідомого [5, с. 122]. Початкове призначення цих символів – осмислення світотворення й проблем буття, які в міфологічному мисленні були невіддільні від ідеї божества.

Ми підтримуємо погляди О. Колесника, який розглядає поняття «бога» як універсальну розумну надсистему, що проявляється в безкінечній кількості ієрархічно співвіднесених іпостасей, а їхні етнокультурні варіанти краще описуються терміном «божество».

Слід зазначити, що однією із властивостей лінгвокультурного концепту, що відрізняє його від інших

ментальних одиниць є наявність ціннісного елементу, так як концепт відображає культурні особливості певної лінгвоспільноти.

Пропонуємо за допомогою компонентного аналізу розглянути вербалізацію концепту *БОГ / БОЖЕСТВО* лексичними одиницями, виділити основні та периферійні ознаки серед компонентів лексеми «бог» в англійській мові. Спочатку проаналізуємо лексему «бог» на матеріалі семи англійських словників.

<b>Oxford Advanced Learner's Dictionary</b>	<p>the supreme or ultimate reality: as</p> <p>a : the Being perfect in power, wisdom, and goodness who is worshipped as creator and ruler of the universe</p> <p>b Christian Science : the incorporeal divine Principle ruling over all as eternal Spirit : infinite Mind</p>
<b>Douglas Harper's Etymology Dictionary</b>	<p>supreme being, deity; the Christian God; image of a god; godlike person</p>
<b>Merriam-Webster Dictionary</b>	<p>the supreme or ultimate reality: as</p> <p>a : the Being perfect in power, wisdom, and goodness</p> <p>b Christian Science : the incorporeal divine Principle ruling over all as eternal Spirit : infinite Mind</p> <p>2: a being or object believed to have more than natural attributes and powers and to require human worship; specifically : one controlling a particular aspect or part of reality</p> <p>3: a person or thing of supreme value.</p> <p>the one Supreme Being, the creator and ruler of the universe.</p> <p>Christian Science. the Supreme Being, understood as Life, Truth, Love, Mind, Soul, Spirit, Principle.</p>
<b>Random House Unabridged Dictionary</b>	
<b>Collins English Dictionary</b>	<p>a supernatural being, who is worshipped as the controller of some part of the universe or some aspect of life in the world or is the personification of some force related adjective divine</p>
<b>Cambridge Advanced Learner's Dictionary</b>	<p>the being which made the universe, the Earth and its people and is believed to have an effect on all things</p>
<b>Longman Dictionary of Contemporary English</b>	<p>the spirit or being who created the universe</p>

За допомогою тлумачень семи словників ми визначили основні та периферійні компоненти лексеми «бог». Ядро лексико-семантичного поля даного концепту в англійській мові проявляється двома компонентами:

БОГ – НАЙВИЩА / НАДЗВИЧАЙНА СУТНІСТЬ,

БОГ – це ПРАВИТЕЛЬ ВСЕСВІТУ.

Периферійними компонентами є: БОГ – ДУХ, БОГ – ТВОРЕЦЬ, БОГ – УСОБЛЕННЯ ВІЧНИХ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ (ЛЮБОВ, ДОБРОТА, МУДРІСТЬ, ПРАВДА), БОГ – БЕЗКІНЕЧНИЙ РОЗУМ, БОГ – СИЛА.

Тепер проаналізуємо лексему «божество» на основі тих же семи словників

<b>Oxford Advanced Learner's Dictionary</b>	a god or goddess
<b>Douglas Harper's Etymology Dictionary</b>	divine nature
<b>Merriam-Webster Dictionary</b>	1a: the rank or essential nature of a god : divinity b capitalized : god 1, supreme being 2: a god or goddess <the deities of ancient Greece> 3: one exalted or revered as supremely good or powerful  A god or goddess.
<b>Random House Unabridged Dictionary</b>	2. a. The essential nature or condition of being a god; divinity. b. Deity God
<b>Collins English Dictionary</b>	god, goddess, immortal, divinity, godhead, divine being, supreme being, celestial being
<b>Cambridge Advanced Learner's Dictionary</b>	a god or goddess
<b>Longman Dictionary of Contemporary English</b>	a god or goddess:

Отже, бачимо, що ядро лексико-семантичного поля провляється один компонентом: БОЖЕСТВО є БОГ або БОГИНЯ. Серед малочисельних периферійних ознак можна виділити: БОЖЕСТВО – БЕЗСМЕРТЯ, БОЖЕСТВО – ВСЕМОГУТНЯ СУТНІСТЬ. Тобто два концепти *БОГ* та *БОЖЕСТВО* збігаються.

На нашу думку, поняття БОГ є більш загальним універсальним концептом, категорією, що проявляється в кожній окремій лінгвоспільноті у вигляді БОЖЕСТВА і відповідно має як спільні властивості для всіх народів, так і свої етнічні прояви.

Тепер поглянемо, як О. Колесник [1, с. 221] на матеріалі давньоанглійської мови виділяє такі базові ознаки концепту БОГ / БОЖЕСТВО.

*БОГ* – це СВЯТІСТЬ / СВІТЛО (*zodes leoht* – світло бога)

*БОГ* – це НОСІЙ НАДЗВИЧАЙНИХ РИС (*wuldres wealdend* – володар чудес)

*БОГ* – це ПОЗАЧАСОВА СУТНІСТЬ ( *ece drihten* – володар вічний)

*БОГ* – це МОГУТНЯ СУТНІСТЬ / КОНТЕЙНЕР СИЛИ (*mihtiz zod* – могутній бог)

*БОГ* – це ПРАЦУР / БАТЬКО (*foeder alwalda* – всемогутній батько)

*БОГ* – це ВОЛОДАР / ЗВЕРХНИК / ВОЖДЬ (*zumena dryhten* – володар людей)

*БОГ* – це СУДДЯ (*dom zodes* – божий вирок)

*БОГ* – це ЗАХИСНИК / ПОМІЧНИК (*he is manna zehyld* – помічник людей)

*БОГ* – це ТВОРЕЦЬ (*scyppend* – той, що надає форму)

Дані номінації позначають *БОГА* як всемогутню сутність, споріднену зі світлом, безпосередньо причетну до створення світу й встановлення світового порядку, яка здебільшого прихильно ставиться до людини.

Порівнюючи номінації на позначення концепту *БОГ* / *БОЖЕСТВО* в сучасних англійських словниках та в давньоанглійській мові, спостерігаємо, що ціннісний елемент збігається, ядром є компоненти, що позначають бога як всемогутню надзвичайну сутність, яка створила світ та керує ним.

Периферійні ознаки давньоанглійського концепту *БОЖЕСТВО* дещо відрізняються від компонентів на позначення бога, що подають словники. Усі номінації концепту *БОЖЕСТВО* пов'язані між собою та створюють цілісну картину концепту, що відображає культурні особливості та світобачення лінгвоспільноти. Беручи до уваги багатогранність концепту *БОЖЕСТВО*, ми вважаємо необхідним подальші дослідження щодо вивчення еволюції його в британській мовній картині світу з урахуванням специфіки національної свідомості, впливу соціокультурних знань, звичаїв та вірувань.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Колесник О. С. Міфологічний простір крізь призму мови та культури : Монографія / О. С. Колесник. – Чернігів : РВВ ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2011. – 312 с.
2. Манакін В. Н. Сопоставительная лексикология / В. Н. Манакін. – К. : Знання, 2004. – 326 с.
3. Поліна Г. В. Мовна об'єктивація концепції Бог в англійському дискурсі XIV – XX століть : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови» / Г. В. Поліна. – Х., 2004. – 20 с.
4. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
5. Шелестюк Е. В. О лингвистическом исследовании символа (обзор литературы) / Е. В. Шелестюк // Вопросы языкознания. – Вып. 4. – 1997. – С. 125–142.
6. Cambridge Advanced Learner's Dictionary [electronic resource]. – access mode : <http://dictionary.cambridge.org>.
7. Collins English Dictionary [electronic resource]. – access mode : <http://www.collinsdictionary.com>.
8. Douglas Harper's Etymology Dictionary [electronic resource]. – access mode : <http://www.etymonline.com>.
9. Longman Dictionary of Contemporary English [electronic resource]. – access mode : <http://www.ldoceonline.com>.

10. Merriam-Webster Dictionary [electronic resource]. – access mode : <http://www.merriam-webster.com>.
11. Oxford Advanced Learner's Dictionary [electronic resource]. – access mode : <http://oald8.oxfordlearnersdictionaries.com>.
12. Random House Unabridged Dictionary [electronic resource]. – access mode : <http://www.randomhouse.com>.
13. Wheelwright P. Metaphor & Reality / Philip Wheelwright. – Indiana University Press. – 1962. – 192 p.

*Стаття надійшла до редакції 5 лютого 2013 року*

УДК 811.161.2'373

*Інна Данилюк  
(м. Івано-Франківськ, Україна)*

## **МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ СМІХУ В РЕАЛІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ І ТАКТИК У ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

*У статті розглянуто мовні засоби реалізації концепту «сміх» у комунікативних тактиках і ходах та з'ясовано їх роль у формуванні імпліцитності в процесі художньої комунікації. Мова йде про невербальні засоби спілкування, систематизацію стратегій спілкування, також аналізуються мовні одиниці вираження сміху (наприклад, сміх, сміятися, усмішка й інші).*

**Ключові слова:** *текст, невербальні засоби, концепт «сміх», комунікативна стратегія, комунікативна тактика.*

*В статье рассмотрены языковые средства реализации концепта «смех» в коммуникативных тактиках и ходах, выяснено их роль в формировании имплицитности в процессе художественной коммуникации. Речь идет о невербальных средствах общения, систематизацию стратегий общения, также анализируются языковые единицы выражения смеха (например, смех, смеяться, улыбка и другие).*

**Ключевые слова:** *текст, невербальные средства, концепт «смех», коммуникативная стратегия, коммуникативная тактика.*